

Oponentský posudek na disertační práci

Mgr. Václava Ondráčka

„Theologie Jakoba Boehma“

Cílem předkládané disertační práce je představit a zhodnotit teologii Jakoba Boehma, což je úkol na jednu stranu velmi lákavý, vždyť z pohledu teologie nebylo, jak upozorňuje sám doktorand, dílu zhořeleckého švece dosud věnováno příliš pozornosti (oproti pokusům uchopit jeho myšlení spíše z filosofického hlediska), na stranu druhou se může jednat o úkol velmi obtížný, zvláště máme-li se pustit do výkladu systematického, vždyť se zde setkáváme s dílem autodidakta, o jehož teologické kompetenci se pochybovalo již za jeho života (str 6.) (Na tuto obtíž narážíme i při výkladu filosofickém, nicméně v oblasti teologie se jedná o problém zřejmě zásadnějšího rázu, jak o tom podle autora svědčí absence relevantního počtu ryze teologických interpretací). Aby interpret neztratil v mnohdy temných zákoutích Boehmova myšlení orientaci, je z metodologického hlediska vhodné úžeji vymezit předmět bádání. Mgr. Václav Ondráček tak učinil, když v úvodu své práce proklamoval, že jejím cílem je „systematické zpracování základních teologických témat“, konkrétně nauky o Bohu a Trojici a o vztazích v božství. Další témata – vztah Boha a stvoření, soteriologie – jsou v práci také zastoupena, neb si toho „žádá úplnost“, ovšem na rozdíl od hlavního tématu nejsou zpracována chronologicky. V úvodu tak narážíme na určitou nejasnost v přístupu (či v jeho formulaci). Není zcela zřejmé, zda se jedná o předem zvolenou metodiku, chronologický přístup k „vedlejším“ tématům je již předem považován za nevýznamný (pak proč), nebo se jedná až o výsledek práce s primárními texty? Proč právě zmíněná vedlejší teologická témata jsou pro interpretaci nutná pro úplnost? Je nárok na úplnost kladen z hlediska nauky o Bohu a Trojici nebo se jedná o úplnost co do teologie obecně? Mnohé se ozřejmí v průběhu četby, v úvodu bych však očekával pregnančnější formulaci.

Struktura disertační práce odráží výše zmíněný postup. Po úvodu (obsahujícím i přehled bádání) a třech víceméně přípravných kapitolách (obecné předpoklady; životopisná črta; Boehmova metoda) se Mgr. Václav Ondráček zaměřuje na klíčové téma – obraz Boha a Trojice, které tedy předkládá v chronologicky tažené skice, od raných spisů do roku 1620 k dílům pozdějším, přičemž každému relevantnímu dílu věnuje samostatnou podkapitolu. V dílčím závěru poukazuje na vysledovatelnou proměnu zájmu Jakoba Boehma o trojiční problematiku, jež v pozdějších spisech ustupuje do pozadí. Interpretace je dobře podložena úryvky z primárních textů, které doktorand předkládá v originálním znění a ve vlastním překladu, což dokazuje autorovu hlubokou obeznámenost se zdroji. V rámci této centrální kapitoly pojednává Mgr. Václav Ondráček také o Sofii – Moudrosti, hypostazované instanci umístěné mezi božství a stvořený svět (byť jak upozorňuje ne zcela jednoznačně). Téma, velmi zajímavé také (a možná i především) z filosofického hlediska předkládá opět v chronologickém expozé dokumentovaném Boehmovými texty.

Následují dvě kapitoly jsou věnovány z hlediska práce „vedlejším teologickým tématům“, které Mgr. Václav Ondráček označuje jako „důsledky Boehmovy teologie“. Samostatně pojednává o stvoření světa a člověka (kap. VI.) a o nauce o milosti a vykoupení (kap. VII). Pochopil-li jsem to správně, mělo by se jednat o implikace Boehmovy nauky o Bohu a Trojici. Pokud tato prochází vývojem, lze se snad

oprávněně tázat, zda i ony „důsledky“ se v jednotlivých fázích Boehmova myšlení proměňují, podobně jako to doktorand naznačuje v podkapitole o Sofii.

Závěrečná kapitola (opomenuli-li textové přílohy) má být podle autora shrnutím dosavadního, avšak její název „Theologický význam Boehmova díla“ naznačuje větší ambice, jež by ostatně roli závěru v disertační práci odpovídaly lépe. Nicméně necelé dvě stránky (nesrovnatelné s rozsahem celé práce) jsou z toho hlediska spíše zklamáním. Autor zde předkládá vskutku pouze souhrn již řečeného a „význam“ se mu zhušťuje do v podstatě dvou až tří nerozvedených poukazů na dějinný vliv. Co je vlastně míněno výrazem „theologický význam“? Pokud je míněn dějinný vliv, tak považuji závěr za nedostatečně zpracovaný. Nebylo by možné se ptát například místo problematického a neprokazatelného údajného vlivu na Newtona (na jeho mechaniku? nebo spíše dynamiku?) na vliv na J. A. Komenského (mám na mysli nikoli Komenského filosofii ale vskutku theologii, odpověď mi známá není)? A když autor poukazuje na vliv učení o božské Sofii, jak se toto (a nejen toto) odrazilo v německém idealismu, který je zmíněn v úvodu práce? Používá-li doktorand výraz „theologický význam“, očekával bych však především zhodnocení významu Boehmovy theologie nikoli dějinně, ale především co do systematiky. Pokud to nebylo úmyslem, měla by závěrečná kapitola nést jiný název.

Na předložené disertační práci musím vskutku vysoce ocenit doktorandovu znalost Boehmových textů. Taktéž za velmi vhodné a přínosné považuji zařazení textově překladové přílohy, která by stála za samostatnou publikací. Když jsem zmínil doktorandovu práci s primárními texty, musím nyní dodat, že tato zcela zásadně převažuje nad prací se sekundární literaturou. Autor v podstatě nevede žádnou polemiku se současnými nebo nedávnými interprety Boehmova myšlení. Je to zjevně dáno tím, že interpretační práce nepovažuje za relevantní co do jejich teologického významu, jak vyplývá z úvodu práce. Přesto bych se mohl ptát, zda se i interpretace „filosofické“ nedotýkají témat, o kterých Mgr. Václav Ondráček pojednává, a nejen těch „filosofičtějších“, jako je hypostazovaná Sofie, pojetí člověka a jeho svobody, ale i ryze theologických, jako je chápání Boha a vztahů v Trojici. Vskutku neexistuje žádná práce, ke které by se mohl doktorand alespoň co do styčného tématu přihlásit, či ji zkritizovat, demonstrovat na ní odlišnost svého vlastního přístupu a tím i nejen schopnost analytického ale také kritického myšlení?

Ještě krátkou poznámku k formální stránce disertace. Mohu konstatovat výrazný posun oproti starší verzi. Přesto se nemohu než podívat nad určitými nedostatky ve vedení poznámkového aparátu a seznamu literatury, v němž časopisecké články postrádají paginaci, kterážto je klíčovým bibliografickým údajem. Také by mne zajímal význam podivného, v exempláři práce, který jsem měl k dispozici občas se vyskytujícího typografického znaku □ (např. str. 125, 169 atd.), který zjevně nepředstavuje logickou nutnost.

Navzdory uvedeným výtkám se domnívám, že práce splňuje předpoklady pro to, aby mohla být předmětem řízení k udělení titulu Ph.D. Tímto ji doporučuji k obhajobě.

Ve Vídni dne 14. 8. 2012

Doc. PhDr. Tomáš Nejeschleba, Ph.D.

